

I.

Antirevolutionaire Partij.

Door de Deputatenvergadering, 22 April 1909 te Utrecht gehouden, is het Program van Actie aldus vastgesteld :

- 1e. Invoering van het Gezinshoofdenkiesrecht.
- 2e. Invoering van verplichte verzekering.
- 3e. Herziening van ons tarief van invoerrechten, eenerzijds teneinde uit zijn hoogere opbrengst de middelen te vinden voor de invoering der verplichte verzekering vereischt, en anderzijds om onze nationale nijverheid tegen te ongelijke concurrentie met het Buitenland te vrijwaren en den nationalen arbeid te bevorderen.
- 4e. Meerdere gelijkstelling in de bijdrage uit de publieke kas, van het Bijzonder met het Openbaar Lager Onderwijs, voor wat aangaat de voorziening in Schoollokaliteit, de uitbetaling der Bijdragen, en de Opleiding van onderwijzers.

Het Centraal-Comité (Hoofdbestuur der Antirevolutionaire Partij) lichtte het Concept van dit Program in zijn schrijven aan de Kiesvereeningen aldus toe:

De volgorde dezer vier punten is zakelijk en doelt niet op de volgorde van de indiening der voor de verwezenlijking dezer vier wenschen vereischte wetsontwerpen. Deze laatste volgorde wenscht het Centraal Comité aan de prudentie van den Wetgever over te laten.

Nadere toelichting vereischt alleen het vierde punt.

Aan het Gezinshoofdenkiesrecht hechtte de Deputatenvergadering reeds in 1888 en 1891 haar zegel en de Deputatenvergadering van 17 October 1907 nam ten deze het navolgende besluit:

„De georganiseerde Antirevolutionaire partij, op 17 October 1907 te Amsterdam in haar Deputatenvergadering bijeengekomen, spreekt als haar gevoelen uit:

- 1°. dat de opneming in Artikel 80 der Grondwet van een blanco formule niet kan worden aanvaard;
- 2°. dat zij zich tegen de invoering van het Algemeen Stemrecht uit beginsel verzet;
- 3°. dat zij blijft bij haar steeds beleden overtuiging, dat de grondslag van ons kiesrecht niet **mag** zijn individualistisch, maar **moet** zijn organisch;
- 4°. dat, nu hierin voorshands nog niet verder kan worden gegaan dan tot invoering van het Gezinshoofdenkiesrecht voor de samenstelling van de Tweede Kamer, dit Gezinshoofdenkiesrecht in Art. 80 der Grondwet behoort te worden vastgelegd;
- 5°. dat zij eene toevoeging hieraan van Capaciteits-

- kiesrecht liefst gemeden ziet, maar desnoods hierin zou kunnen berusten, mits het zich beperke tot de mannelijke gediplomeerden ;
- 6°. dat zij het begrip van **Gezin** alzoo verstaat, dat hier ook onder mederekenen de onvolledige gezinsformatiën ;
- 7° dat zij het billijk acht, dat de uitsluiting van bedeeden zooveel doenlijk worde beperkt, en dat er een uitweg gevonden worde voor hen, die door de vast te stellen regeling zouden ontkeizerd worden ;
- 8°. dat zij alle nadere formuleering en redactie van het door haar begeerde overlaat aan de Leden der Staten-Generaal van onze partij, in overleg met de andere partijen van Rechts, zoo mogelijk onder raadpleging van het advies van het Centraal Comité.”

Evenmin bestaat er aanleiding om nogmaals de ons leidende gedachte in zake de verplichte Verzekering uiteen te zetten. Achtereenvolgens in 1897, 1901 en 1905 nam de Deputaten-vergadering ten deze reeds een beslissing. En ook over de wenschelijkheid om onze tarieven van invoer te herzien, sprak zij zich reeds in 1888, in 1891, in 1897, in 1901 en 1905 uit. Slechts zij, wat het tweede punt betreft, opgemerkt, dat de invoering van Staatspensionneering in Engeland ook hier te lande de voorstanders van dit stelsel met vernieuwde kracht deed optreden, en in het nieuwe *blanco*-artikel van het bestuur der Liberale Unie zich een kans te meer geboden zag. Daar nu dit stelsel reeds om geldelijke redenen hier te lande ondenkbaar

is, en, uit hoofde van ons standpunt in zake de armenzorg, voor de Antirevolutionaire partij volstrekt onaannemelijk blijft, moet onzerzijds te meer op spoedige indiening van de verplichte Verzekering worden aangedrongen.

Sinds 1905 is deze gewichtige aangelegenheid nog geen stap gevorderd, en deswege voegt het ons te meer de hoop uit te spreken, dat het aan ons gewezen medelid, den kundigen Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel gelukken moge, niet te lang na dezen, dit zoo hoogst belangrijke deel der Sociale Wetgeving tot een finaal en gelukkig einde te brengen. Niets zoozeer als de vertraging der verplichte Verzekering heeft het veldwinnen der idee van Staatspensionneering in de hand gewerkt.

Nieuw daarentegen is het vierde punt van dit Concept-program, en dit vereischt derhalve eenige toelichting.

Reeds ter Deputatenvergadering van 1901 werd de wensch uitgesproken, dat het voor zooveel de Grondwet toelaat, hoe eer hoe beter komen mocht tot een finale oplossing van het onderwijsvraagstuk in den geest van het gewijzigde Unierapport ¹⁾.

Aan algeheele invoering nu van het in dit Rapport uitgewerkte stelsel valt vermoedelijk zoolang de Grondwet ongewijzigd blijft, niet te denken. Doch dit belet niet, dat nu reeds, in den geest van dit Rapport, een en ander te doen valt, waardoor althans te bereiken

---

¹⁾ Dit Unierapport is opgenomen in het *tweede deel* van de „Pol. en Soc. Progr.” (pag. 83—89) verschenen bij den uitgever dezes.

ware, dat op drie punten het Bijzonder onderwijs, dat eens regel moet worden, althans niet te zeer bij het Openbaar onderwijs blijve achtergesteld. Ook in deze quaestie zullen we niet op eenmaal alles kunnen verkrijgen, maar ten minste inzake drieërlei ongelijkheid ware meerdere gelijkmaking zeer wel verkrijgbaar, t. w. in zake de kosten van schoollokaliteit, de uitbetaling der Rijksbijdrage, en de Opleiding van onderwijzers.

Ten opzichte van de schoollokaliteit is de zaak van het openbaar onderwijs thans zoo geregeld, dat de Gemeentebesturen scholen bouwen uit de gelden die ze heffen van voor- en tegenstanders van het Openbaar Onderwijs, en dat het Rijk 25% van deze bouwen reparatiekosten vergoedt, waarbij dan nog komt dat noodlijdende gemeentebesturen, ingevolge van Art. 53 van de Wet op het Lager Onderwijs, volle vergoeding van de bouwkosten kunnen erlangen, iets waarvoor op de Begrooting van 1909 een nominaal bedrag van f 585.000 staat uitgetrokken. Van de 25% die aan niet noodlijdende gemeenten vergoed worden, werd uitbetaald in 1903 een bedrag van f 607.412, een som die in 1905 op f 332.775 geslonken was, maar in 1907 weer tot f 472.000 klom. Deze daling en klimming verklaart zich daaruit, dat het Openbaar Onderwijs bijna overal reeds voorlang van de noodige lokaliteiten voorzien is, soms zelfs lokaliteiten overhoudt, en dat alleen de inrichting van nieuwe lokaliteiten in de groote steden de kosten een enkel jaar opdrijft. Hieruit blijkt alzoo, dat het Openbaar Onderwijs al haar schoolbouwkosten uit de publieke kas

ontvangt, en dat het Rijk hierin voor ongeveer een miljoen 's jaars bijdraagt.

Het Bijzonder onderwijs daarentegen ontvangt slechts sedert korten tijd 25 % van het Rijk voor de huur of rente voor de noodige schoollokalen. De wet op het Lager Onderwijs bepaalt dienaangaande, sinds de wijziging in 1905 daarin aangebracht, het navolgende:

„ARTIKEL 54 (*bis*).

A. eene bijdrage ter tegemoetkoming in de kosten om te voorzien in de behoefte aan schoollokalen voor scholen:

van 40 en minder leerlingen	f	46.—
„ 41 — 90 leerlingen	„	75.32 ⁵
„ 91—144 „	„	135.12 ⁵
„ 145—199 „	„	197.80
„ 200—254 „	„	261.05
„ 255—309 „	„	324.30
„ 310—364 „	„	387.55
„ 365—419 „	„	450.80
„ 420—474 „	„	514.05
„ 475—529 „	„	577.30
„ 530 en meer „	„	640.55 ⁷

Ingevolge deze bepalingen zijn voor 1909 op de Begrooting gebracht:

DISTRICTEN:	Vermoedelijk verschuldigd bedrag der Rijksbijdrage voor de Schoollokalen.
's Hertogenbosch	f 10,985.95
Breda	„ 16,026.97 ⁵
Tilburg	„ 16,346.67 ⁵

Eindhoven	f	11,640.87 ⁵
Arnhem	”	15,616.42 ⁵
Tiel	”	14,366.37 ⁵
Zutphen	”	10,429.35
's Gravenhage	”	30,261.47 ⁵
Rotterdam	”	33,713.58 ⁵
Dordrecht , ...	”	9,578.34
Gouda	”	16,262.87
Amsterdam.	”	32,848.02 ⁵
Haarlem.	”	16,436.37 ⁵
Alkmaar	”	7,073.07
Middelburg	”	7,518.70
Goes	”	3,221.15
Utrecht	”	24,163 57 ⁵
Leeuwarden	”	11,551.32 ⁵
Heerenveen	”	9,619.17 ⁵
Zwolle	”	8,449 05
Deventer	”	8,020.67 ⁵
Groningen	”	10,136.10
Winschoten	”	3,951.40
Assen.	”	4,658 65
Maastricht	”	10,982 50
Roermond	”	9,683.57 ⁵

Saam bedraagt dit in totaal een bedrag van f^{353.542.24.}
 En nu zegge men niet, dat dit bedrag, vergeleken bij
 wat het Rijk voor de bouwkosten der Openbare School,
 in een som van f^{1.000.000} 's jaars, uittrekt, vrijwel
 uitkomt, omdat de verhouding van het aantal der
 Openbare tot dat der Bijzondere scholen ongeveer
 3300 tot ruim 1700 is. Immers uit de gemeentekas,
 waarin ook wij betalen, komt hier 's jaars 75 % bij.

Feitelijk is alzoo door de Openbare school uit de publieke kas in 1903 verbouwd viermaal f 607.412 en in 1907 viermaal f 472.000; gevende voor 1903 een bedrag van f 2.429.648; en in 1907 van f 1.888.000. En voegt men nu hierbij een f 600.000 die ongeveer 's jaarlijks uit de Rijkskas aan noodlijdende gemeenten betaald worden, dan verkrijgt men voor 1903: f 3.029.648 en voor 1907 een bedrag van f 2.488.000, waartegenover voor de ruim 1700 Bijzondere scholen slechts f 353.524 staat.

Het mag daarom billijk worden geacht, dat, waar de Openbare school sinds 1857 de volle 100 % voor haar bouwkosten uit de publieke kassen nam en wij eerst sinds kort 25 % aan een karig berekende rente of huur ontvingen, ook dit laatste bedrag allengs op 100 % verhoogd worde. Karig zal het ook dan nog blijven met het oog vooral op de groote steden. In die steden kost de aankoop van grond om op te bouwen en het bouwen zelf veel meer dan elders, en met dit verschil in prijs en bouw is in Art. 54bis bij de berekening der rente of huur in 't geheel geen rekening gehouden. Te Amsterdam en te Buiksloot, twee plaatsen, waarin de kosten van aankoop van grond en van bouw geheel uiteenloopen, ontvangt de Bijzondere School *pro rato* even weinig. En juist dit staat aan den bloei van het Bijzonder Onderwijs in de groote steden voortdurend in den weg. Terwijl toch de gemeenten 25 % van het Rijk ontvangen, ook al bouwen ze weelderig, blijven bij het Bijzonder Onderwijs de bouwkosten op 't zuinigst berekend. Voor wat het Rijk aangaat, zou dit bij uitkeering van 100 in plaats van 25 % geen meerdere verhooging dan van

ƒ 1,063,627 kosten. Waarlijk geen onoverkomelijke som.

Voor de Openbare School daarentegen zou dit geen gulden meer kosten, daar de bouwkosten van een openbare school sinds menschenheugenis altoos met volle 100 % uit de publieke kassen gekomen zijn. Hoogstens zou er sprake zijn van een verschuiven van een deel der kosten van de Gemeenten naar het Rijk, wat, daar het Rijk toch de Gemeenten ter hulpe komt, geen bezwaar kan opleveren.

Evenzoo is het een volkomen billijkheid, dat, zoo mogelijk, de uitbetaling van de Rijksbijdrage aan de Bijzondere School vervroegd worde. Ook in dit opzicht geniet de Openbare School een zeer gewichtig privilegie. De gemeenten toch ontvangen reeds in het loopende jaar *een voorschot* op het haar toekomende subsidie.

De besturen der Bijzondere School daarentegen moeten beginnen met een vol jaar uit eigen middelen school te houden.

In het dan komende jaar mogen ze eerst hun pretentiën indienen. Over deze wordt eerst in Juni beslist, en de betaling volgt dan lang niet altijd nog in Juni, soms zelfs eerst in Juli. Een bijzondere school die 's jaars ƒ 10.000 kost, moet alzoo ƒ 15.000 aan bedrijfskapitaal uitgeven, eer ze de subsidie over het vorig jaar in handen krijgt. Vooral deze geldelijke ongelijkheid, gevoegd bij de onbillijkheid inzake de bijdrage voor de schoollokalen, staat niet weinig aan de opkomst en den bloei van het Bijzonder onderwijs in den weg; en het schijnt daarom billijk, dat ook op die punten het Bijzonder Onderwijs meer op voet van gelijkheid met het Openbaar worde gebracht.

Het mag niet langer het streven der Wet wezen om de financieële kracht aan het Bijzonder Onderwijs te onthouden en daarentegen aan het Openbaar Onderwijs een privilege toe te kennen.

Over de wijze waarop deze billijke regeling tot stand ware te brengen, laat het Concept zich opzettelijk niet uit.

Er is gesproken van het stellen van borgen, maar het is zeer de vraag, of het zou aangaan het Rijk tegenover een 3400 borgen te stellen, wier soliditeit het zou moeten beoordeelen. Meer aanbevelingswaardig is stellig het denkbeeld, om reeds na afloop van het eerste halfjaar de aanvraag te laten indienen, en dan althans over het verlopen halfjaar betaling te doen volgen. Of bleef aan een voorschot de voorkeur te geven, dan zou ook dit kunnen gevonden worden door de Bijzondere scholen zich in groepen van, zeg 100 scholen, te laten vereenigen met dien verstande dat zij sâam het risico droegen. Er zou dan geen risico voor het Rijk overblijven. Doch, gelijk gezegd, over de wijze van oplossing van dit vraagstuk spreekt het concept geen oordeel uit. Het laat het zoeken van een uitweg voor wat het wenscht, aan den Wetgever over, en wijst slechts op het bestaande ongerief, om duidelijk te doen uitkomen, dat hetgeen het laatste punt van ons program begeert, geen overdreven wensch is.

Niet minder luide spreekt de klacht dat aan de achteruitstelling van het Bijzonder onderwijs een einde dient te komen inzake de opleiding van onze onder-

wijzers. Of men al scholen sticht, baat niets, zoo de candidaatonderwijzer niet gereed staat, om de school in gang te brengen en te doen bloeien. Vooral nu het aantal onzer scholen zich uitbreidt, doet zich deze behoefte aan onderwijzers gevoelen, en steeds meer wordt men overtuigd dat ook voor onze scholen de opleiding van onderwijzers in goed ingerichte kweekscholen het meest gewenscht is.

Nu keert het Rijk ten behoeve van de opleiding bij het Openbaar onderwijs uit voor de Rijkskweekscholen.

voor de onderwijzers	f	264,825.00
toelage aan kweekelingen.	„	187,800.00
gebouwen enz.	„	69,255.00
En voor de Rijksnormaallessen	„	517,000 00
		<hr/>
Samen	f	1,038,880.00

behalve nog een bedrag van bij de f 7000 aan Openbare onderwijzers voor private opleiding aan de Gemeentelijke normaallessen en aan de Gemeentelijke kweekscholen. Saam kan voor het Rijk het totale bedrag gesteld op ruim één millioen één ton, waarbij dan nog uit de Gemeentekassen komt voor Gemeentelijke kweekscholen een bedrag van ruim twee ton. Uit de Openbare Geldmiddelen wordt alzoo voor de opleiding bij het Openbaar onderwijs een kleine anderhalf millioen 'sjaars betaald. Ook al rekende men nu de verhouding van 2:1, dan nog zou, bij gelijkstelling, aan het Bijzonder onderwijs voor de opleiding een zeven ton 'sjaars zijn uit te keeren.

Feitelijk was de verhouding in 1906 15,742 onderwijzers, de hoofden meegerekend, bij het Openbaar,

en 8469 bij het Bijzonder onderwijs en sinds is het laatste getal nog aanmerkelijk geklommen. Stipt berekend zou 't alzooveeleer tegen de acht ton moeten loopen; en wat dusver ontvangen werd, is slechts even vier ton. Een voorstel om hierin althans eenige verbetering te brengen, was in 1904 reeds ingediend, maar is sinds buiten behandeling geraakt. Het mag uit dien hoofde als een urgent belang worden beschouwd, alleszins geschikt om op het Program van Actie geplaatst te worden, dat ook deze misstand uit den weg worde geruimd. Goede, degelijke opleiding is voor een schoolwezen waarmede men eere zal inleggen, een eerste vereischte.

Toch worde wel verstaan, dat daarom de overige punten van het aangevulde Program van Actie van 1897, voor zoover er nog niet aan voldaan is, niet worden teruggenomen. Ook die wenscht het C. C. gehandhaafd te zien, maar het acht het door den loop der omstandigheden geboden, de sociale wetgeving op den voorgrond te stellen; er de daarmee verband houdende tariefsherziening onmiddellijk naast te plaatsen; en althans ook voor de voortgaande gelijkstelling van onze Bijzondere scholen op te komen; terwijl het, waar de kiesrechtquaestie nog steeds aan de orde blijft, op het besluit der Deputatenvergadering van 1907 nogmaals nadruk wenscht te leggen.

Bij het Centraal-Comité zijn thans aangesloten 650 kiesvereeningen.

Het adres van het bureel is:

R. C. VERWEIJCK, Warmoesstraat 96, te Amsterdam.

Deputaten-Vergadering 1909

In het **Centraal Comité** werden herkozen de heeren Dr. A. Kuyper, Dr. J. Hania Pzn., en J. H. de Waal Malefijt.

Gekozen de heeren Prof. Dr. H. Visscher, Mr. de Veer, Prof. A. Anema, Jhr. van Citters, Kapt. Duymaer van Twist, H. Pollema en Prof. Diepenhorst.

Als voorzitter van het Centraal Comité werd *herkozen* Dr. A. Kuyper.

Tot assesor werd *gekozen* prof. Dr. H. Visscher.
